

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

På samme lag

- Etikkrefleksjon for godt
samarbeid med pårørende

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Bakgrunn for heftet

- Flere kommunal ansatte ønsket et verktøy på pårørende arbeid
- Mange situasjoner i kommunen som blir løftet i etisk refleksjon handler om pårørende
- Flere klagesaker fra pårørende
- Egen og andres erfaring med pårørende rollen – opplever et behov for verktøy

Å bli pårørende

Mange blir pårørende på et øyeblikk og er helt uforberedt

For andre kommer pårønderollen snikende

En dag tar rollen som pårørende slutt

- Hvilke minner vil dere at pårørende skal sitte igjen med fra hver enkelt av dere og fra arbeidsplassen deres?
- Hva gjør du/dere for å bli husket slik?

En god grunnholdning

Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre sin BIT

- Bekrefte

- Informere

- Tåle

(Pårørendesenteret)

Alle parter er involvert i medvirkning

Både pasient, pårørende og
fagperson:

- kan være viktig ressurs med sine
egenskaper
- kan bli berørt av de oppgaver,
roller og ansvarsområder de står i
- kan bli belastet på grunn av
utfordringer, uavklarte forventninger
m.m.

(Pårørendesenteret)

Gjør alt så enkelt som mulig, men ikke enklere.
(Albert Einstein)

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Ikke bare dilemmaer

Etikk er like mye et spørsmål om
hvordan en handling skal utføres,
som hva som skal gjøres

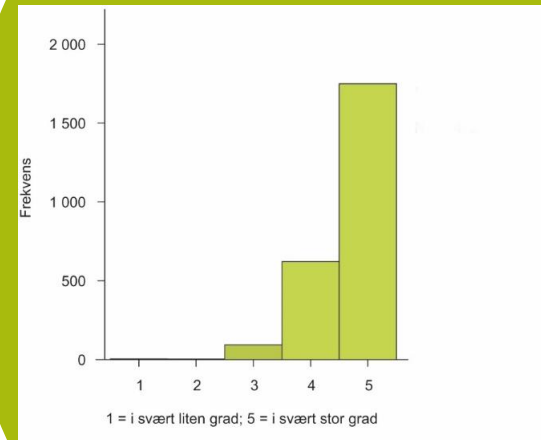
Beate Indrebø Hovland

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Etisk refleksjon og verdibevissthet:

Bevissthet rundt etikk og
verdier blant ansatte
i helse- og omsorgstjenestene

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Tjenester av god kvalitet er:

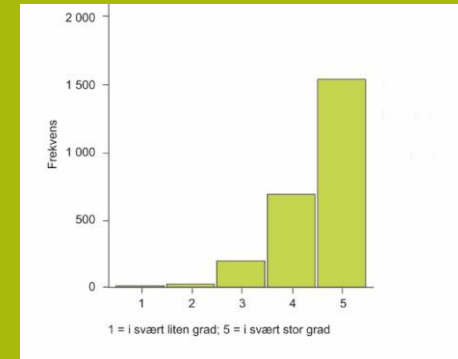
- Virkningsfulle
  - Trygge og sikre
  - Involverer bruker
  - Samordnet og preget av kontinuitet
  - Utnytter ressurser
  - Tilgjengelige og rettferdig fordelt
-
- [Kvalitet og kvalitetsindikatorer - Helsedirektoratet](#)

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Etisk refleksjon og verdibevissthet:

Innvirkning på
kommunikasjon med
pårørende

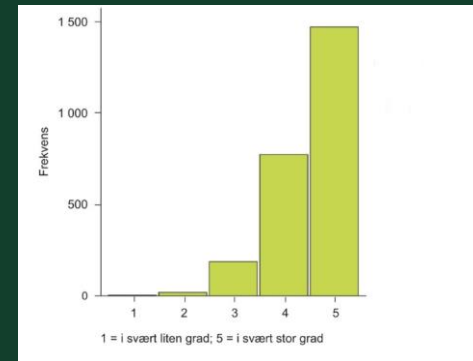

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Etisk refleksjon og verdibevissthet:

Innvirkning på **pasient- og
brukersikkerhet**

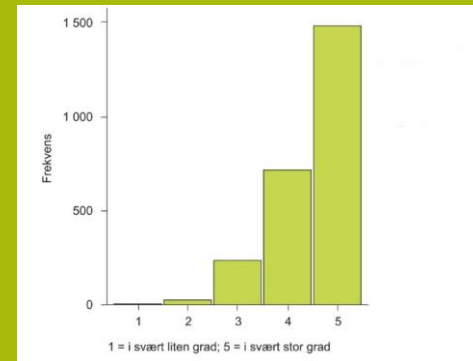

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Etisk refleksjon og verdibevissthet:

Innvirkning på pasientenes
og brukernes
medbestemmelse

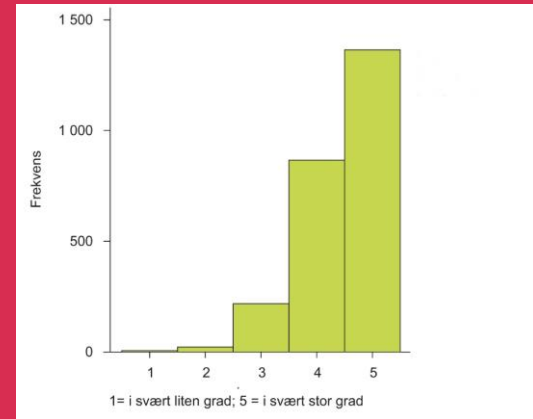

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Etisk refleksjon og verdibevissthet:

Innflytelse på
samarbeid mellom ansatte

Samarbeid om etisk kompetanseheving

Martin er død, og dagen etter kommer datteren til sykehjemmet...

Etisk kompetanse og systematisk etikkrefleksjon gir grep om verdiene

Hvilke verdier er nedfelt for pårørendesamarbeidet på arbeidsstedet ditt?

Hvordan merker pårørende at du/dere legger disse verdiene til grunn i jobben din/deres?

Verdier

Åpne verdier

Skjulte verdier

Private verdier

Faglige verdier

Juridiske verdier

Økonomiske verdier

Profesjonens verdier

Institusjonens verdier

Nasjonale verdier

Internasjonale verdier/menneskerettighetskonvensjonen

Religiøse verdier

Kulturelle verdier

Er verdiene *for* praksis
de samme som
verdiene *i* praksis?

Hvorfor eller hvorfor ikke?

Pårørendes ønske om støtte

Det er ikke alltid lett å be om hjelp

I podkasten sier Margreth Olin:

«Jeg har lært at det krever styrke å vise seg svak. Det krever styrke å be om hjelp når man trenger det. Det krever styrke å si at dette er det jeg klarer. Her går min grense.»

En annen pårørende har sagt det slik: *«Helse- og omsorgstjenestene må spørre for å kunne få innblikk i hva pårørendes behov er.»*

Har DU spurt?

Etikk er moralens teori:

Refleksjoner og
systematisk tilnærming til
verdispørsmål

*Hva er godt
og hva er
ondt?*

Rett og galt?

*Hva er
rettferdig og
hva er
urettferdig?*

Etisk kompetanse

Identifisere, reflektere, håndtere

Sagt på en annen måte, etisk kompetanse er kanskje først og fremst evnen til å gi kloke vurderinger av hva som - alt tatt i betraktning – er det beste, mest riktige, det mest rettferdige når situasjonen er som den er. Etisk kompetanse, slik vi forstår det i vår kontekst, er med andre ord praktisk dømmekraft og klokskap i faglig utfordrende situasjoner hvor verdier står på spill.

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

To hovedområder for etisk refleksjon

Beslutninger

Hverdagsetikk

Systematisk etisk refleksjon kan handle om:

- Handlinger:
- Holdninger:
- Institusjonelle ordninger

(Etikkhåndboka, Eide/Aadland. 2020)

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Metode for etisk refleksjon

6-trinnsmodellen

6-trinnsmodell for etikkrefleksjon

Senter for medisinsk etikk / Etikksatsingen i KS

TRINN 1: DET ETISKE PROBLEM / SPØRSMÅL:

TRINN 2: FAKTA	TRINN 3: BERØRTE PARTER	TRINN 4: VERDIER, PRINSIPPER OG LOVVERK		TRINN 5: HANDLINGSALTERNATIVER
<p>Fakta som mangler:</p>	<p>Hvem er de berørte parter og på hvilken måte er de berørt - Hva er viktig for de ulike partene og hva er deres syn på saken?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvilke verdier/prinsipper aktualiseres eller utfordres? • Skjulte verdier? • Foreligger det en verdikonflikt? – Mellom hvilke verdier/prinsipper? 	<p>Hva sier lover og retningslinjer som ev. aktualiseres?</p>	

TRINN 6: HELHETSVURDERING. HVILKET HANDLINGSALTERNATIV ER BEST, ALT TATT I BETRAKTNING:

Sindre er 23 år gammel og har moderat utviklingshemming. Han bor i Utsikten omsorgsbolig og er ofte på besøk hjemme hos foreldrene Britt og Stein, som begge er oppført som Sindres nærmeste pårørende. Britt er også vergen til Sindre. Even jobber på Utsikten og er primærkontakten til Sindre. Sindre er glad i brus og godteri, spesielt Cola og melkesjokolade. Etter at han flyttet inn i bofellesskapet, har han lagt på seg en god del. Even og de andre på boligen, har registrert at han spiser godteri og drikker brus mange ganger i uka, at han kan spise flere plater melkesjokolade per uke, noen ganger daglig. I tillegg sitter han mye inne i boligen sin og ser på Youtube. Even tar en prat med Sindre og forklarer sammenhengen mellom maten han spiser, aktivitet og vekt, og sier det kan være lurt å spise godteri bare én gang i uka. Sindre sier at han bestemmer selv hva han vil spise og drikke. Britt og Stein kontakter Even og fagansvarlig på Utsikten, og sier at de ikke kan la Sindre spise så mye godteri, at det ikke er bra for ham. «Dere må handle inn mat og drikke for Sindre, han kan ikke gjøre det selv», sier Britt, «og fjerne alt godteriet og brusen, og heller lage sunnere mat til ham».

Hva bør Even og resten av temaet på boligen gjøre nå?

Etisk refleksjon i pårørendesamarbeid

Tre gode råd på veien til dem som vil bruke etisk refleksjon i pårørendesamarbeidet

- Ansatte bør forberede seg, evaluere eget arbeid
- Bruke 6 trinns-modellen før de inviterer pårørende
- Å ta inn pårørende sitt perspektiv, og samtidig ta opp temaer som kan være vanskelige, krever trygghet hos ansatte

(Bærum kommune)

«Når du inkluderer og spiller på lag med de pårørende, opplever de å bli ivaretatt og slippe unødvendige bekymringer, mens helsepersonell kan spare tid og forebygge uro og klager». (Reidun Hov)

Pårørende er stort sett eksperter på hva som er best for pasienten. Bruk denne kompetansen!»

Helsepersonells møte med pårørende

Pårørende er sårbare, og mange forstørrer og fortolker

Noen oppleves som kritiske, og det er de – oftest fordi de føler et ansvar for at den de er pårørende til, skal ha det best mulig

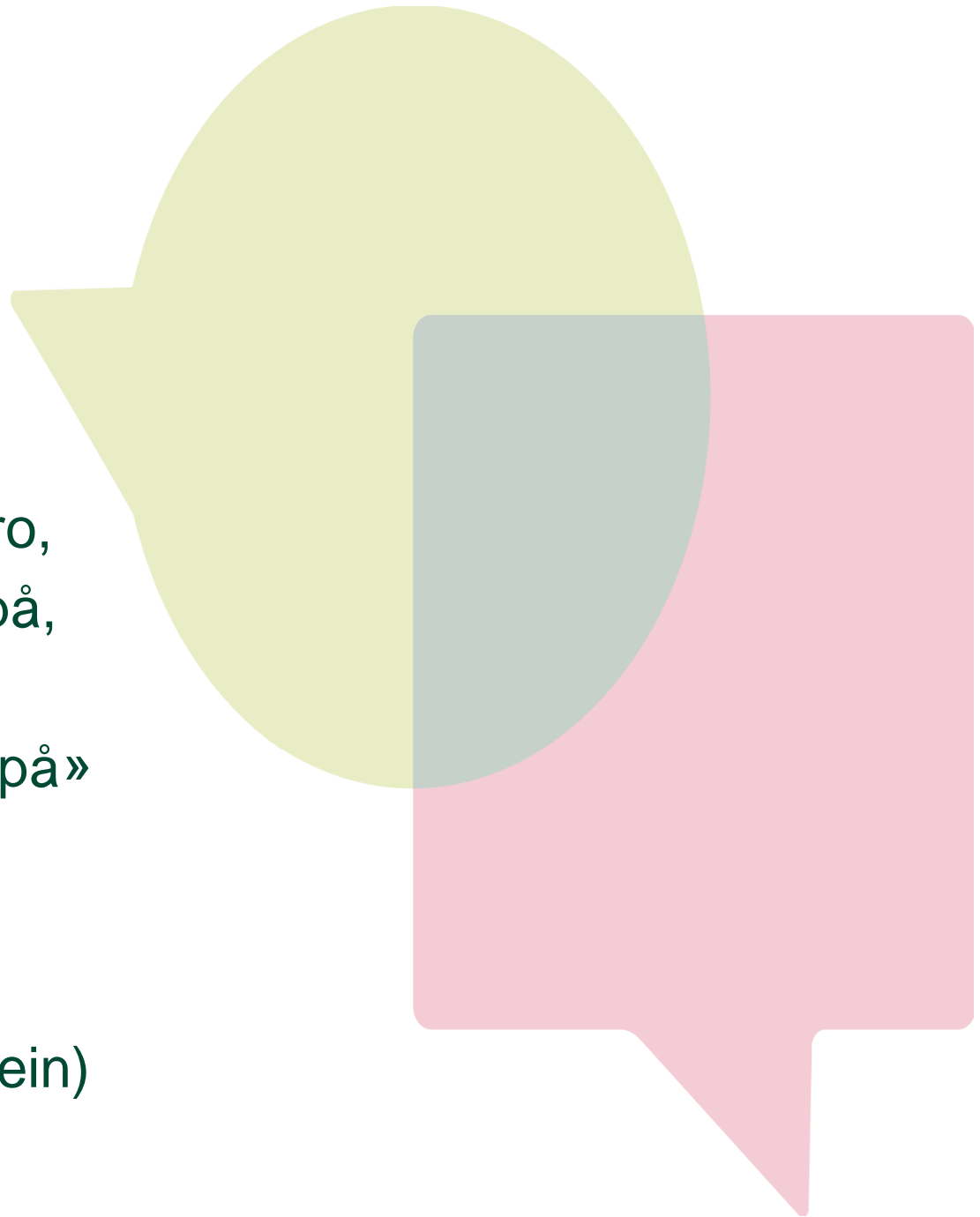
En liten sak for de ansatte kan oppleves som en stor sak for de pårørende.

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

«Det finnes en ro,
som kun beror på,
at man er tro,
mot det man tror på»

(Piet Hein)

10 gode råd

1. Møt bruker og pårørende med respekt og vilje til å lytte
2. Sett av god nok tid til å drøfte for å finne løsninger
3. Ta bekymringer og erfaringer på alvor – de er opplevd
4. Avklar tidlig hva som er avgrensinger ift taushetsplikt, og hva som kan snakkes om
5. Sikre tverrfaglig deltakelse i tidlig fase der det er nødvendig
6. Sikre at hele familieperspektivet er ivaretatt
7. Trekk inn ressurser som kan bidra der klimaet mangler vilje eller tillit
8. Gi tilbakemelding på hva som er gjort eller planlagt gjort
9. Sjekk at tilbakemeldinger er mottatt og om det krever ny oppfølging
10. Tilby arenaer for erfaringsutveksling eller informasjon/rådgivning/påfyll
(Pårørendesenteret)

Lommekort 6 trinnsmodellen

6-trinnsmodellen for etikkrefleksjon

1. HVA ER DET ETISKE PROBLEMET?
2. HVA ER FAKTA I SAKEN?
3. HVEM ER DE BERØRTE PARTER, OG HVA ER DERES SYN OG INTERESSER?
4. HVILKE VERDIER, ETISKE PRINSIPPER, NORMER OG LOVER ER AKTUELLE?
5. HVILKE RELEVANTE HANDLINGS-ALTERNATIVER FINNES?
6. HELHETSVURDERING

Et etisk problem

En situasjon hvor du er i tvil om hva som er riktig å gjøre.

En situasjon hvor etiske verdier og/eller prinsipper kommer i konflikt.

Etiske verdier:

- En verdi er et gode i menneskers liv, eller noe som er viktig for oss for å kunne leve et meningsfylt og godt liv.
- Eksempler på verdier i møte med pasienter: Tillit, åpenhet, respekt, likeverd, rettferdighet, frihet.
- Eksempler på verdier i organisasjonen: lojalitet, åpenhet, tillit, ytringsfrihet
- *Skjulte verdier*: verdier som styrer oss ubevisst. For eksempel fordommer, følelser, tradisjoner.

Etiske prinsipper

1. Autonomi
2. Ikke-skade
3. Velgjørenhet
4. Rettferdighet

Samarbeid om etisk kompetanseheving

<http://www.ks.no/etisk-kompetanseheving>

<https://www.med.uio.no/helsam/tjenester/kunnskap/etikk-helsetjenesten/index.html>

Verktøy fra etikksatsingen

Pårørendesamarbeid

På samme lag!

Pårørendesamarbeid er ofte tema når rådgiverne i Etikksatsingen treffer kommunene. Det er et viktig samarbeid. Stort sett går samarbeidet fint, men av og til kan det bli krevende. Kommunene har etterlyst en ressurs på etikk og pårørendesamarbeid.

Om etikksatsingen

Om etikksatsingen

Samarbeid om etisk kompetanseheving er en systematisk satsing på etisk kompetanseheving i de kommunale helse- og omsorgstjenestene.

Etikk og lederskap

Etikk og lederskap

En ny undersøkelse blant ledere i helse- og omsorgstjenesten bekrefter at etisk kompetanse i lederskapet er svært viktig.

Hvordan snakker vi om døden?

Hvordan snakker vi om døden?

Etikksatsingen i KS er forankret i Meld. St. 24 (2019–2020) "Lindrende behandling og omsorg". Stortingsmeldingen omhandler forslag til hvordan lindrende behandling og omsorg kan utvikles til å møte dagens og fremtidens utfordringer.

6-trinnsmodellen

Hovedmodell for etisk refleksjon

Her finner du veileder til 6-trinnsmodellen.

Lømmekort

Lømmekort

Med lømmekortet har dere 6-trinnsmodellen for etikkrefleksjon lett tilgjengelig når dere trenger den!

Etikk-kort

Etikk-kort fra etikksatsingen

Etikksatsingens rådgivere har laget etikk-kort som kan brukes som utgangspunkt for refleksjon og gode samtaler i hverdagen.

Etisk dømmekraft i hverdagen

Etisk dømmekraft i hverdagen

Flere har etterlyst et verktøy for å støtte den etiske refleksjonen i tjenestene. Etikksatsingen ba Reidun Hov om å lage et verktøy til støtte og hjelp for dere som leder etikkrefleksjon på arbeidsplassen. Nå er den her.

ETISK REFLEKSJON

E-læringsverktøyet Etisk refleksjon (Martin-filmene)

Filmene gir en god og lettfattelig innføring i hva etisk refleksjon er for noe, forteller Birgit Arnekleiv. Hun har et særlig ansvar for praksisnær etikk i Bærum kommune.

Teaterstykket "Torbjørn"

Teaterstykket "Torbjørn" ble laget for å stimulere til etisk refleksjon og det har også blitt filmatisert. Historien handler om Torbjørn som får demens og hvilke etiske utfordringer som han og omgivelsene møter i den forbindelse.

Etikksatsingen har et formelt samarbeid med Senter for medisinsk etikk (SME) for å sammen gi et best mulig tilbud til kommunenes etiske kompetanseheving.

<https://www.med.uio.no/helsam/tjenester/kunnskap/etikk-helsetjenesten/index.html>

Samarbeid om etisk
kompetanseheving

Satsingens nettside

<http://www.ks.no/etisk-kompetanseheving>

Facebook

Satsingen Samarbeid om etiskkompetanseheving

Kontaktperson

Leni Klakegg leni.klakegg@ks.no

Mobil nr 92 41 11 82

Samarbeid om etisk
kompetanseheving